

19. Єдиний цифровий простір твого освітнього закладу, що відповідає потребам. Eddy LMS : [сайт]. URL : <https://eddy.org.ua/> (дата звернення : 19.06.2024).
20. Платформа централізованого управління закладом. HUMAN. : [сайт]. URL : <https://www.human.ua/> (дата звернення : 19.06.2024).
21. Мрія. Освітній державний застосунок для учнів, батьків і вчителів: [сайт]. URL : <https://mriia.gov.ua/> (дата звернення : 19.06.2024).

Галина ЛОМАКІНА,

*проректор з моніторингу якості освіти
та національно-патріотичного виховання
Донецького ОІППО, кандидат педагогічних наук, доцент*

Марина СИЧЕВСЬКА-ДЕГТЯРЬОВА,

*завідувач відділу розвитку особистості
Донецького ОІППО*

ІННОВАЦІЙНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ТА ЗМІНА ПІДХОДІВ ДО РОЗВИТКУ ОБДАРОВАНОЇ ОСОБИСТОСТІ (для працівників освіти, які опікуються супроводом обдарованих дітей та молоді)

Нова реальність у країні, спричинена повномасштабним вторгненням РФ, призвела до об'єктивної необхідності істотних змін у системі освіти. З одного боку, війна зумовила певні обмеження та виклики: багато закладів освіти були зруйновані або пошкоджені, що ускладнило доступ до традиційних форм навчання; спричинила значний стрес та тривогу в здобувачів освіти, що негативно впливає на їхню мотивацію та працездатність. З іншого боку, відкрилися нові можливості для інноваційних трансформацій в освіті. Застосування онлайн-платформ та дистанційного навчання стало більш поширеним, що дало можливість обдарованим дітям отримувати доступ до якісної освіти, незалежно від їхнього місцезнаходження. Сучасна реальність стимулювала розвиток нових методів та підходів до виявлення та розвитку обдарованості. Безперечним у цих умовах залишається орієнтація на особистість і розвиток інновацій, спрямованих на позитивні трансформації в цій площині.

Відомий український учений І. Зязюн зазначає, що змістом і метою сучасної освіти повинна бути «... людина у постійному розвитку, її духовне становлення, гармонізація її відносин з собою та іншими людьми, зі світом... Система освіти створюється для людини, функціонує і розвивається в її інтересах, слугує повноцінному розвитку особистості і в ідеалі її призначення – щастя людини» [1].

Обдаровані учні мають потенціал у майбутньому стати успішними інноваторами та зробити значний внесок у розвиток країни та світу. Обдарованість містить чотири основні складові: креативні продукти – інновації (різновид креативності, яка належить до успішного втілення творчих ідей), творчий процес (здатність генерувати нові та відповідні ідеї та результати), особиста креативність, як найвищий рівень творчості, та середовище, яке стимулює. Саме таке середовище формує інноваційна освіта. Як стверджує український науковець В. Химинець, «... лише освічена, творча людина може бути здатною до змін, до інновацій, і, що головне, до системного інноваційного мислення, усвідомлених і цілеспрямованих дій. Тільки творчо сформована особистість стає активним суб'єктом суспільних відносин» [8]. Специфічними особливостями інноваційного навчання є його відкритість майбутньому, здатність до передбачення та прогнозування на основі постійної переоцінки цінностей, налаштованість на активні та конструктивні дії в швидко змінних ситуаціях.

В умовах стрімких змін життя суспільства педагогам треба вчасно здобути й досягнути нову інформацію та трансформувати її для подальшого доступного розуміння здобувачами освіти. Вирішити зазначену проблему мають освітні інновації.

Для суспільства оволодіння новітніми педагогічними технологіями стає загальнопріоритетною

потребою.

I. Підласий виокремив схеми організації освітнього процесу, які можна застосовувати для формування обдарованості:

1. Продуктивна технологія або предметно зорієнтована. Головною метою технології є засвоєння навчального матеріалу, яке починається з предмета вивчення і розгортається за чіткою схемою: матеріал – здобувач освіти – результат. Основним критерієм навчання є досягнення запланованої мети на встановленому рівні в конкретні терміни. У технології майже ігнорується особистість, оскільки контроль якості засвоєних знань зводиться до контролю засвоєного матеріалу з навчальної дисципліни. Водночас предметно орієнтована технологія гарантує високий рівень освіченості.

2. Особистісно зорієнтована технологія, яка передбачає задоволення індивідуальних потреб особистості. Навчання спрямоване на створення умов для самореалізації та прогресивні особистісні зміни. Його показником є розвиненість, незалежність думок, свобода у власному «Я», самопізнання, самовизначення, самостійність тощо.

3. Партнерська технологія (технологія співпраці) оптимально поєднує предметно орієнтовану й особистісно орієнтовану технології навчання та розв'язує триєдине завдання:

- навчити так, щоб здобувачі освіти засвоїли щонайбільше знань, умінь і навичок;
- розвинути та сформувати в учня власну Я-концепцію, особистісні оцінювальні судження і створити належні умови для самореалізації;
- виховати особистісні та суспільно важливі якості [6].

Зупинимося на **партнерській технології**, адже саме вона дозволяє організувати освітній процес з урахуванням сучасних інноваційних підходів до розвитку обдарованої особистості як педагога, так і учня.

Звертаємо увагу, що впровадження інноваційної діяльності в освіті передбачає перенесення акценту з процесу навчання на його результати; трансформацію відносин педагог–учень у напрямку відкритості, співпраці, ефективної взаємодії; особистісний підхід до учня із забезпеченням його продуктивної пізнавальної діяльності; сутнісні перетворення в цінностях, меті, засобах та інструментах навчання; створення психолого-педагогічних, дидактичних і методичних умов для забезпечення конструктивної взаємодії в освітньому процесі та низка інших завдань, які потенційно впливають на вдосконалення системи освіти та навчання [2].

Орієнтація здобувачів освіти на успішне виконання навчальної діяльності, їхнє бажання досягти успіху є одним із головних принципів педагогіки співпраці / партнерства, який тісно пов'язаний із потребою особистості в самовизначенні, потребою здобувачів освіти в глибшому процесі пізнання своїх сильних і слабких сторін. Загалом педагогіка партнерства будується на комунікативній взаємодії та співпраці педагогів й учнів, об'єднаних спільними метою та прагненнями [4].

Основні ідеї партнерської технології: навчання без примусу, вільний вибір, випередження, самоаналіз. Тобто, учні залучаються до спільної роботи з педагогом, яка викликає в них почуття успіху, руху вперед. Навчання без примусу зробить учня вільним, упевненим у власних силах, у собі. Постановка складної мети, наголошення на можливості її досягнення, підтримка духу співпраці на занятті / уроці також є невід'ємною частиною технології партнерства. Створення умов для розвитку природних здібностей дитини, сприятливого освітнього середовища, яке стимулює, надання матеріалів, що вивчатимуться в майбутньому, самоперевірка, рецензування дають можливість рухатися вперед і вчителю, і учню.

Рекомендуємо застосовувати такі методи реалізації ідей партнерської технології: інтерактивне навчання; метод тренінгу; метод проєктів; кейс-технології; ігрові технології; розвиток критичного мислення; індивідуалізація та диференціація. У роботі з обдарованими учнями недоречно йти за програмою, за якою працює клас, бо втрачаються мотивація, зацікавленість школярів.

Вагоме значення в роботі з обдарованими дітьми має мотивація. Трапляється, що обдаровані учні невмотивовані навчатися, проявляти свої здібності. Варто знайти «точку прив'язки», наприклад, через виконання індивідуального проєкту, через вивчення питання, яке учня цікавить найбільше.

З огляду на сказане вище, важливим є максимальне взаєморозуміння та співпраця вчителя й учня, зосередження уваги на освітній та інноваційній діяльності щодо своєчасного виявлення обдарованості з повною реалізацією можливостей здобувачів освіти, здатних змінювати

навколишній світ, конкурувати на ринку праці, навчатися впродовж життя, бути патріотами своєї країни з активною життєвою позицією.

Взаємодія педагога з учнями має ґрунтуватися на таких факторах:

1. Біологічний, який містить усе, що стосується організму: фізіологічні, генетичні аспекти; фізичне здоров'я. Цей фактор необхідно враховувати, щоб не нашкодити дитині, її здоров'ю.
2. Психологічний, який об'єднує все, що пов'язано з психікою, сприйняттям, добробутом, упевненістю в собі, самооцінкою; нервозністю, стресом і управління ними. Сьогодні це питання постало ще гостріше, тому взаємодію з психологом варто посилити.
3. Соціальний, який об'єднує навички міжособистісного спілкування, – як у мікросистемі (обдарована дитина і якість її відносин у сім'ї), так і в мезосистемі (відносини в соціумі, поза сім'єю).
4. Контекстуальний (макросистема), який об'єднує аспекти, пов'язані зі шкільним, професійним контекстом, матеріальними та фінансовими ресурсами, політичним, екологічним та географічним середовищем.

Такий підхід у роботі з обдарованими дозволяє забезпечити біологічне та психологічне здоров'я дитини, доступ до якісної освіти, комфортне середовище, міждисциплінарний підхід у пошуку рішень, прогнозування розвитку обдарованих учнів у середньостроковій та довгостроковій перспективі.

Принципи та засади педагогіки партнерства доводять, що сучасний педагог – це вже не просто транслятор нових знань, а наставник, який уміє організувати процес пізнання учнів. Ментор, до якого учень приходиться сам, щоб дослідити якусь тему й перевірити свої гіпотези. І, зрештою, це людина, яка сама розвивається, окреслює проблеми більш високого рівня і залучає учнів у цей процес, веде за собою та показує, на що спроможна сучасна наука. Формування такого педагога сьогодні багато в чому залежить від рівня інноваційної культури освітнього середовища, особистої мотивації, упевненості у своїх професійних можливостях [3]. Педагог-інноватор реалізує себе, зокрема й через **участь у професійних конкурсах**.

Зупинимось на головному з них – всеукраїнському конкурсі «Учитель року». У 2024 році до участі в конкурсі «Учитель року – 2024» (далі – Конкурс) було зареєстровано 97 педагогів Донецької області в таких номінаціях: «Географія» – 29 осіб, «Образотворче мистецтво» – 7, «Українська мова та література» – 47, «Фізика» – 14. Зазначимо, що кількість учасників зменшилася на 26 осіб порівняно з 2023 роком (123 особи).

Найбільше зареєстрованих педагогів від Покровської (15), Торецької (9), Краматорської (7), Бахмутської (7), Добропільської (7), Курахівської (6), Білозерської (5), Маріупольської (5) громад.

У фінальних випробуваннях першого туру Конкурсу взяли участь 30 педагогів: номінація «Географія» – 8, «Образотворче мистецтво» – 6, «Українська мова та література» – 8, «Фізика» – 8. Фіналістами першого туру стали представники таких громад: Іллінівська, Костянтинівська, Новодонецька, Бахмутська, Торецька, Селидівська, Маріупольська, Нікольська, Великоновосілківська (по 1 учаснику фінальних випробувань), Краматорська, Курахівська, Покровська (по 3 учасники фінальних випробувань).

Переможцями першого туру Конкурсу стали педагоги Краматорської (українська мова та література), Бахмутської (фізика), Добропільської (образотворче мистецтво), Очеретинської (географія) громад. II і III місця посіли представники Костянтинівської, Краматорської, Курахівської, Очеретинської, Покровської, Селидівської, Вугледарської громад.

На жаль, жодний педагог не зареєструвався і, відповідно, не брав участь у Конкурсі з Андріївської, Миколаївської, Олександрівської, Черкаської, Званівської, Сіверської, Соледарської, Гродівської, Криворізької, Новогродівської, Шахівської, Кальчицької, Мирненської, Сартанської, Волноваської, Комарської, Ольгінської, Старомлинівської, Хлібодарівської громад.

Участь у Конкурсі вимагає від учасників глибокої педагогічної, методичної, дидактичної підготовки, розуміння сучасних концепцій освіти. Це складне випробування, готуватися до якого потрібно цілеспрямовано. Саме тому Донецький ОблППО здійснював науково-методичний супровід педагогів – переможців і лауреатів першого туру Конкурсу, спрямований на розвиток педагогічних компетенцій, підвищення майстерності та професіоналізму. Під час двотижневої методичної майстерні «Шлях до перемоги» розглядалися актуальні питання проектування навчання, зворотного дизайну, формування емоційного інтелекту, візуалізації навчальних

матеріалів і використання цифрових інструментів тощо.

За підсумками другого туру в трьох номінаціях є фіналісти від Донецької області: «Географія», «Образотворче мистецтво», «Фізика» (Очеретинська, Добропільська, Бахмутська громади).

Відповідно до графіку проведення Конкурсу, затвердженого наказом МОН України від 13 лютого 2023 року № 145, у 2025 році номінації всеукраїнського конкурсу «Учитель року» будуть такими: «Зарубіжна література», «Історія», «Трудове навчання», «Хімія». Уся інформація розміщена на сайтах [МОН України](#) та [Донецького ОблППО](#).

Ураховуючи кадрові зміни, які відбуваються в системі освіти області, відповідно до запитів органів управління освітою громад, нагадуємо орієнтовний алгоритм щодо участі педагогів у Конкурсі:

- Оприлюднення інформації щодо проведення Конкурсу (у терміни, вказані в наказі МОН України), мотиваційна робота з педагогами, популяризація Конкурсу.
- Самостійна реєстрація педагогів у формі для участі в Конкурсі (орієнтовно вересень-жовтень).
- Подання інформаційних карток учасників до оргкомітету першого туру Конкурсу (жовтень-листопад).
- Науково-методичний, психологічний супровід, технічна підтримка вчителів, які зареєструвалися до участі відповідно до Умов та порядку проведення Конкурсу (протягом підготовки й участі в першому турі Конкурсу, листопад-січень).
- Науково-методичний, психологічний супровід, технічна підтримка вчителів, які стали переможцями першого туру Конкурсу та представлятимуть Донецьку область під час другого туру – відповідно до Умов та порядку проведення Конкурсу (протягом підготовки й участі в другому турі Конкурсу, квітень–травень).
- Поширення досвіду роботи переможців, лауреатів Конкурсу через виступи на педагогічних радах, засіданнях професійних спільнот, участь у науково-практичних конференціях, семінарах тощо [5].

Для залучення педагогів Донецької області до поширення перспективного педагогічного досвіду в роботі з обдарованою молоддю проводиться щорічний обласний віртуальний захід **Web-вітрина «Поруч із генієм»**. Сьогодні зростає роль активних, талановитих, творчих і досвідчених педагогів, і такі заходи дозволяють виявити саме обдарованих освітян.

Окрім самореалізації через професійні конкурси, пропонуємо акцентувати увагу на таких важливих напрямках підвищення професійної компетентності педагогічних працівників, як:

- ознайомлення з інноваційними методами, формами і технологіями в освіті;
- упровадження особистісно зорієнтованих педагогічних технологій;
- розширення знань у галузі сучасної педагогічної психології;
- поглиблення інформаційної компетентності;
- формування готовності до інноваційної, пошуково-експериментальної діяльності.

Навички, які повинен мати сучасний педагог, орієнтований на майбутнє: глибоке знання предмета; уміння бути посередником, фасилітатором (заохочення молоді до освіти для розвитку м'яких навичок); розвинені суспільні навички, комунікація і співпраця, здатність працювати в команді, ухвалювати рішення та вирішувати проблеми; застосування вивченого матеріалу в реальних життєвих ситуаціях; самоаналіз для перевірки та покращення ефективності власної діяльності та діяльності здобувачів освіти [3].

Постійний професійний розвиток педагогів для розкриття потенціалу обдарованих учнів, використання інновацій – рушійна сила сучасної освіти. Участь здобувачів освіти в учнівських олімпіадах з навчальних предметів демонструє результативність роботи вчителя. Всеукраїнські учнівські олімпіади з навчальних предметів сприяють створенню умов для інтелектуального, духовного, творчого розвитку та професійного самовизначення дітей та молоді, нарощуванню наукового потенціалу країни.

У 2023/2024 н. р. до II етапу олімпіад (на рівні громад) долучилося 6413 учасників, що на 1254 більше, ніж торік. Інтелектуальні змагання на рівні громад та області було організовано в дистанційному форматі. Учасниками III етапу олімпіад стало 835 учнів. За підсумками III етапу у 2023/2024 навчальному році мали таку результативність: 66 дипломів I ступеня, 135 – II ступеня, 219 – III ступеня.

Відбірково-тренувальні збори до IV етапу Всеукраїнських учнівських олімпіад проводилися з 10 предметів: біологія, географія, інформатика, інформаційні технології, історія, математика, правознавство, українська мова та література, фізика, хімія. До участі в них було запрошено 119 учнів – переможців III етапу олімпіад. Проведення відбірково-тренувальних зборів дає можливість учням поглибити знання з обраного предмета, спробувати власні сили, оцінити рівень своїх знань, а педагогам – тісніше познайомитися з потенційними учасниками всеукраїнського етапу, ретельніше відібрати склад команди.

Усього на зборах з 10 навчальних предметів працювало 67 викладачів: методистів, науковців Донецького ОблІППО, кращих учителів Донецької області, викладачів закладів вищої освіти України, зокрема ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», Донецького національного університету імені Василя Стуса, Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського».

До IV етапу Всеукраїнських учнівських олімпіад Донецька область подала заявки на участь у 10 олімпіадах, які відбувалися в очному форматі: українська мова та література (5), фізика (1), математика (4), біологія (5), географія (2), хімія (3), історія (4), інформатика (3), інформаційні технології (3), правознавство (6). Загальний склад команди відповідно до заявок – 36 учасників, а саме: представників Покровської (8), Краматорської (7), Селидівської, Добропільської, Авдіївської (по 3), Слов'янської, Костянтинівської, Новогродівської, Олександрівської, Дружківської (по 2), Бахмутської, Новодонецької (по 1) громад. Фактично команда складалася з 34 осіб, серед яких маємо 12 дипломів переможців. 6 учнів отримали дипломи другого ступеня (17,65 %), 6 учнів (17,65 %) – дипломи третього ступеня. Найбільш результативними були команди, у підготовці яких брали участь викладачі закладів вищої освіти. Позитивним виявився досвід залучення до підготовки учнів на відбірково-тренувальних зборах переможців III та IV етапів олімпіад минулих років (правознавство, хімія).

Ознайомитися з документами, що регламентують організацію і проведення Всеукраїнських учнівських олімпіад в області й Україні, можна на сайті Донецького ОблІППО за покликанням <https://ippo.dn.ua/fakhovi-konkursy-olimpiady-zno/olimpiady/normativno-pravove-zabezpechennia>. Методичні рекомендації з підготовки до олімпіад, завдання минулих років можна переглянути за покликанням <https://ippo.dn.ua/fakhovi-konkursy-olimpiady-zno/olimpiady>.

Пріоритетними завданнями для ЦПРПП є:

- підвищення фахової майстерності та впровадження інноваційних технологій для підвищення кваліфікації педагогів, які працюють з обдарованими учнями та молоддю;
- допомога у вдосконаленні системи роботи з обдарованими дітьми та молоддю, а також у розробці та впровадженні нових, інноваційних підходів до їхнього розвитку;
- організація та підтримка досліджень у сфері розвитку обдарованості, які допоможуть краще зрозуміти потреби обдарованих учнів, потреби педагогів і розробити більш ефективні методи розвитку обдарованих та фахового рівня вчителів.

Керівникам закладів освіти пропонуємо:

- стимулювати педагогічних працівників до інноваційної діяльності, участі в професійних конкурсах; мотивувати здобувачів освіти до участі в інтелектуальних змаганнях, які дозволять обдарованим учням та молоді виявити та реалізувати власні здібності;
- створити сприятливе середовище для розвитку креативного мислення, індивідуалізації навчання, адаптації навчальних програм, темпу та методів навчання до індивідуальних особливостей та потреб обдарованих учнів;
- організувати психологічну підтримку обдарованих учнів – надання допомоги в подоланні труднощів, розвитку емоційного інтелекту, формуванні стійкості до стресів;
- залучити до роботи з обдарованими учнями викладачів закладів вищої освіти, науково-дослідних інститутів, громадських організацій;
- організувати майстер-класи, тренінги, семінари для педагогів з питань розвитку обдарованої особистості;
- розробити систему моніторингу та оцінювання розвитку обдарованої особистості, різноманітних інструментів та методів оцінювання, що дозволяють виявити не лише знання та навички, але й творчий потенціал, креативність, критичне мислення;

- співпрацювати з бізнесом та громадськими організаціями для того, щоб створити більше можливостей для розвитку обдарованих та педагогів, які з ними працюють.

Педагогам закладів освіти рекомендуємо:

- створити оптимальні умови для розвитку учнів з різнобічними здібностями через реалізацію технології партнерства;
- створити атмосферу співпраці, де обдаровані учні можуть ділитися своїми знаннями, ідеями, досвідом, ризикувати, експериментувати та розвивати свої таланти;
- застосовувати персоналізацію навчання, що відповідає потребам та інтересам кожної обдарованої дитини;
- використовувати сучасні дистанційні технології навчання для створення інтерактивних навчальних середовищ, надання доступу до інформаційних ресурсів та розвитку навичок XXI століття;
- підтримувати емоційний та соціальний розвиток обдарованої дитини, допомагати їй розвинути емоційний та соціальний інтелект, побудувати здорові стосунки з однолітками.

Список використаних джерел

1. Зязюн І. А. Інтелектуально творчий розвиток особистості в умовах неперервної освіти. *Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи* : монографія. Київ : Віпол, 2000. 636 с.
2. Інновації в освіті: перспективи розвитку : матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції (м. Тернопіль, 20 травня 2021 р.). Тернопіль : ЗУНУ, 2021. 357 с.
3. Інноваційні освітні підходи до навчання дітей нового покоління : зб. наук.-метод. праць учасників фестивалю освітніх інновацій (15 червня 2022 р., м. Луцьк) / уклад. : Н. А. Поліщук, В. В. Камінська. Луцьк : Волинський ІППО, 2022. 196 с.
4. Інноваційні технології навчання в умовах модернізації сучасної освіти : монографія / за наук. ред. д. пед. н., проф. Л. З. Ребухи. Тернопіль : ЗУНУ, 2022. 143 с.
5. Код незламності освіти Донеччини! Путівник на 2023/2024 навчальний рік : науково-методичні рекомендації щодо організації й супроводу освітньої роботи у 2023/2024 навчальному році / за заг. ред. Ю. Бурцевої та Т. Колган. Київ-Краматорськ : Відділ інформаційно-видавничої діяльності, 2023. 172 с.
6. Підласий І. П. Практична педагогіка або три технології : інтерактивний підручник для педагогів ринкової системи освіти. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2004. 616 с.
7. Психологічні засади розвитку обдарованої особистості в освітньому середовищі : методичний посібник / за ред. О.Л. Музики. Київ-Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2015. 146 с.
8. Химинець В. В. Роль інноваційної освіти у сталому розвитку територіальних еколого-економічних систем. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія: Економіка. 2016. № 1(2) С.39–44.